

Expertiza criminologică în mecanismul de prevenire a infrafracționalității

Criminological expertise in the criminal prevention mechanism

Bujor Valeriu¹, Buga Larisa²

Rezumat: În acest articol, autorii, abordează expertiza criminologică ca una din formele necesare în vederea analizei și evaluării actelor normative pentru a se evidenția normele care, ulterior, ar putea contribui la apariția riscurilor criminogene. Autorii încearcă definirea expertizei criminologice și determină caracteristicile acesteia. Se apreciază expertiza criminologică ca un element al mecanismului anticrimă care ar trebui să fie introdus în cadrul legal obligatoriu pentru toate tipurile de acte normative.

Cuvinte-cheie: expertiza criminologică, act normativ, tehnica legislativă, criminalitate, mecanismul anticrimă.

Abstract: In this article, the authors address the criminological expertise as one of the necessary forms for the analysis and evaluation of normative acts in order to highlight the norms could then contribute, later, to the occurrence of criminal risks. The authors try to define criminological expertise and determine its characteristics. Criminological expertise is appreciated as an element of the anti-crime mechanism that should be introduced in the legally binding framework for all types of normative acts.

Keywords: criminological expertise, normative act, legislative technique, crime, anti-crime mechanism.

1. Introducere

Expertiza criminologică este o cercetare criminologică complexă, care constă în analiza și evaluarea actelor normative (proiectelor actelor normative) în scopul identificării normelor, aplicarea cărora ar aduce la apariția riscurilor criminogene și victimogene sau la deficiențe în prevenirea și contracararea criminalității³, dar și contravenționalității. Expertiza (expertizarea) proiectelor actelor normative constituie una dintre etapele procesului de legiferare, iar expertiza criminologică a

¹ Profesor univ. dr., Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Chișinău, Republica Moldova, email: ascrim@rambler.ru.

² Conferențiar univ. interimar dr., Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Chișinău, Republica Moldova, email: olea7200@gmail.com.

³ V. Bujor, L. Buga, *Expertiza criminologică a proiectului actului normativ*, în Jurnal Juridic Național: teorie și practică, nr. 1(35)/2019, pp. 40-44.

proiectelor actelor normative (dar și a actelor normative în vigoare) reprezintă una dintre formele expertizării. În acest sens, în literatură se menționează, că instituția expertizei criminologice are drept scop elucidarea și înlăturarea normelor juridice cu conținut criminogen și constituie un element indispensabil al tehnicii legislative, un mijloc de perfecționare a legislației naționale și o parte componentă a sistemului de prevenire și de control socio-juridic al criminalității⁴.

2. Puncte de vedere privind expertiza criminologică. Aspecte de drept comparat

În legislația Republicii Moldova efectuarea expertizei criminologice a proiectelor actelor normative nu este obligatorie, este prevăzută doar efectuarea expertizei anticorupție, care, constituie una dintre formele expertizei criminologice, aceasta din urmă fiind mai largă ca conținut și formă, înglobând expertiza anticorupție⁵. Nici practica legislativă națională nu are exemple de efectuare a expertizelor criminologice. Doctrina criminologică și juridică autohtonă, cu referire la problema expertizei criminologice, de asemenea, nu abundă de cercetări la subiect. Problema expertizei criminologice a fost abordată doar de Valeriu Bujor, Octavian Bejan și Larisa Buga⁶. În spațiul ex-sovietic problemei expertizării criminologice a actelor normative îi este acordată o atenție sporită⁷, în Republica Belarus aceasta fiind chiar obligatorie⁸.

În cadrul mai multor întruniri criminologice, conferințe și mese rotunde, am insistat asupra inițierii unei expertize criminologice obligatorii a tuturor proiectelor de lege, prezentate spre adoptare, întrucât fiecare lege generează modificarea relațiilor sociale, și, deseori, legile, decretele, hotărârile adoptate produc un alt efect decât cel așteptat, în multe cazuri servind drept catalizator al diverselor încălcări și al apariției unor noi tipuri de infracțiuni și infractori. Nu se exclud și situațiile când actul normativ în sine este criminal (contravine dreptului

⁴ Н. А. Барановский, *Криминалогическая экспертиза проектов законов и других нормативных правовых актов: понятие, предмет и методология*, в *Юридический журнал* № 1/2009, с. 8-12.

⁵ V. Bujor, L. Buga, *Cu privire la expertiza criminologică și anticorupție în unele state CSI*, în *Jurnal Juridic Național: teorie și practică* nr. 4 (32)/2018, pp. 53-59.

⁶ V. Bujor, *Cuvânt în apărarea criminologiei*, în *Legea și viața*, nr. 3 (950)/1994, pp. 23-25; V. Bujor *Combaterea criminalității – bază științifică*, în *Săptămânalul Moldova Suverană* din 8 decembrie 1994; V. Bujor, *Cu privire la asigurarea științifică a combaterii criminalității*, în *Legea și viața*, nr. 1 (960)/1955, pp. 34-36; V. Bujor, L. Buga, *Teoria generală a dreptului*, ed. a II-a, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Chișinău 2016, 125 p.; L. Buga, *Tehnica legislativă penală (monografie)*, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Chișinău, Tipografie "Pulsul Pieței", 213 p.

⁷ *Криминалогия: учеб. пособие* / Н. Ф. Кузнецовой [и др.]; под общ. ред. Н. Ф. Кузнецовой. М.: Зерцало, ТЕИС, 1996, 158 с.

⁸ Decretul Președintelui Republicii Belarus nr. 230 din 06.06.2011 privind măsurile de perfecționare a expertizei criminologice a proiectelor actelor normative, [Online] la <http://pravo.newsby.org/belarus/ukaz0/uk771.htm>, accesat 24.09.2019.

și valorilor general umane). Expertiza criminologică obligatorie a proiectelor de legi, a programelor economice, sociale ar permite evitarea sau, cel puțin, diminuarea consecințelor cu caracter criminogen, ar permite crearea unui cadru legislativ adecvat necesităților dezvoltării sociale⁹. Această idee este susținută de criminologul Octavian Bejan¹⁰ și penalistul Larisa Buga¹¹.

Criminologul autohton, Octavian Bejan definește expertizarea criminologică a proiectelor de acte normative ca evaluarea criminologică a proiectelor de acte normative sub aspectul riscului de a amplifica sau suscita manifestări criminale. Criminalitatea se află într-un proces continuu de interacțiune cu diverse fenomene. Ea suportă acțiunea unor fenomene și, totodată, le influențează pe altele. Procesele sociale sunt influențate într-o măsură considerabilă de modul în care viața socială este organizată și dirijată de către aparatul administrativ. Dirijarea vieții sociale este realizată, în mod fundamental, prin intermediul activității normative și a politicilor publice. Ele au menirea de a ordona cât mai bine relațiile sociale și a utiliza cât mai eficient resursele materiale, umane și spirituale. Intervenția omului în procesele sociale obiective poate fi atât benefică, cât și malefică. Dincolo de bunele intenții, este nevoie de o cunoaștere adecvată a fenomenelor sociale pentru a evita efecte sociale negative. Expertizarea criminologică are sarcina de a stabili probabilitatea unui eventual risc ca actele normative, programele de stat, planurile de acțiuni etc. concepute, propuse spre adoptare să provoace comportamente criminale, servindu-se de cunoștințele acumulate de criminologie cu privire la fenomenele criminale, îndeosebi, modul lor de manifestare în relație cu anumite fenomene și acțiuni sociale. Expertizării criminologice sunt supuse toate tipurile de proiecte, inclusiv cele cu caracter penal¹².

3. Caracteristicile expertizei criminologice

În continuare, vom expune principalele caracteristici ale expertizei criminologice, formulate în baza analizei literaturii la subiectul dat, dar și a propriilor cercetări în domeniu. Așa dar, expertizarea criminologică a proiectelor actelor normative reprezintă una dintre varietățile expertizei proiectelor actelor normative și, prin urmare, caracteristicile expertizei criminologice a proiectelor actelor normative cuprind aceleași semne proprii expertizei proiectelor actelor normative, însă, posedă și particularități definitorii, pe care le expunem în continuare:

– este una dintre modalitățile expertizei, o metodă de prevenire a criminalității, dar și una dintre etapele procesului de legiferare;

⁹ V. Bujor, *Unele probleme ale criminologiei în Republica Moldova*, Conferința științifică din 6 iulie 2002 cu genericul *Starea actuală și perspectivele științei criminologice în Republica Moldova*, Chișinău, 2002 (Tipografia firmei „Elena-V.I.”), pp. 9-22.

¹⁰ O. Bejan, *Dicționar de criminologie*, Chișinău, 2009, 129 p. ; V. Bujor, O. Bejan *Curs elementar de criminologie*, Chișinău, 2016, 129 p.

¹¹ L. Buga, *op. cit.*, 213 p.

¹² O. Bejan *Dicționar de criminologie*, *op. cit.*, pp. 59, 129.

– este o măsură de asigurare a securității criminologice a persoanei, societății, statului, care se realizează la una dintre etapele procesului de legiferare și care are drept scop neadmiterea adoptării normelor juridice care conțin riscuri criminogene și victimogene;

– expertiza, ca o cunoaștere empirică se realizează în limitele domeniului criminologiei care include: crima ca fenomen socio-juridic și fapt socio-psihologic; infractorul; consecințele infracțiunilor și criminalității, costul lor social; victima; determinantele crimei și criminalității (cauze, condiții, factori, împrejurări); legitățile criminalității; activitatea anticrimă. Pe lângă cunoștințele criminologice sunt necesare și cunoștințele tehnicii juridice și de perfectare a actelor normative¹³;

– activitatea de expertizare se desfășoară în conformitate cu logica unei cercetări criminologice, cu aplicarea metodologiei de cunoaștere criminologică prin care înțelegem: totalitatea metodelor, tehnicilor, procedeele și instrumentelor de cunoaștere a fenomenelor criminale și a regulilor de organizare și desfășurare a cercetărilor criminologice¹⁴. Se aplică și acele metode prin intermediul cărora se realizează cercetarea în cadrul tehnicii legislative și interpretării normelor juridice¹⁵. De menționat, că metodologia expertizării criminologice este în dependență directă de paradigma științifică împărtășită de comunitatea criminologică, și în primul rând, de înțelegerea esenței criminologiei ca știință și, nu în ultimul rând, de teoria cauzalității criminologice;

– obiectul expertizei criminologice va fi evidențiat și cercetat în strânsă interconexiune cu domeniul criminologiei. Proiectul actului normativ (textul), care va fi pus în aplicare, în realitatea socială obiectivă, va fi analizat și evaluat criminologic sub aspectul care permite stabilirea datelor (rezultatele sondajelor, anchetelor sociologice, datelor statistice etc.) vizând posibilele consecințe negative asupra fenomenelor social-economice, politice, demografice, ecologice etc. În alte cuvinte, se analizează și se evaluează prevederile normative (din proiectul actului normativ, al actului normativ în vigoare) întru identificarea determinantelor normative ale criminalității (identificarea riscurilor și a pericolelor cu caracter criminogen și victimogen);

– scopul general al cercetării criminologice, sub forma expertizării criminologice este de a preveni apariția factorilor criminogeni și victimogeni și, prin urmare, prevenirea săvârșirii infracțiunilor. Acest scop rezultă din scopul și funcțiile criminologiei – asigurarea informațional-analitică și științifică a activităților de prevenire și contracarare a criminalității. Totodată scopul expertizei criminologice trebuie să fie în concordanță cu finalitatea activității de elaborare a dreptului – asigurarea stabilității și siguranței în societate¹⁶, în cazul dat - adoptarea actelor normative care ar contribui la diminuarea fenomenului infracțional și asigurarea securității criminologice a societății, persoanei, statului;

¹³ V. Bujor, O. Bejan, *op. cit.*, pp. 3-7.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 26-36.

¹⁵ V. Bujor, L. Buga *Teoria generală a dreptului*, pp. 58-72; L. Buga, *op. cit.*, p. 52.

¹⁶ V. Bujor, L. Buga *Teoria generală a dreptului*, pp. 58-62.

– din scopul general reies obiectivele expertizei criminologice: a) analiza defectelor, imperfecțiunilor, contradicțiilor, vidurilor actului normativ din punctul de vedere a stabilirii consecințelor negative a acestora asupra relațiilor sociale supuse reglementării; b) stabilirea normelor care conțin riscuri criminogene sau victimogene; c) identificarea normelor care influențează aplicarea eficientă a politicii criminologice și penale în societate; d) modelarea, prognozarea și evaluarea posibilelor modificări în viața socială, starea și caracterul criminalității, în condițiile aplicării/executării actului normativ; e) pregătirea unei concluzii științifice fundamentate, care va conține propuneri vizând excluderea normelor juridice cu caracter criminogen și victimogen. Concluzia, ca formă de exprimare a rezultatului expertizării criminologice, va include generalizări privind prezența/lipsa corelației dintre prevederile proiectului actului normativ cu determinanțele juridice ale criminalității;

– subiectul (expertul-criminolog) abilitat cu efectuarea concretă a expertizei trebuie să posede o pregătire criminologică fundamentală, experiență practică și abilități aprofundate în cercetare și analiză criminologică (deține certificarea unui centru criminologic);

– desfășurarea expertizei criminologice a proiectelor actelor normative presupune anumite proceduri, care sunt condiționate de: a) valoarea socială a conținutului proiectului actului normativ; b) cerințele eficienței expertizării; c) particularitățile aplicării metodelor de cercetare; d) locul în cadrul tehnicii legislative;

– expertizarea criminologică se atribuie la categoria măsurilor juridico-organizatorice de prevenire a criminalității, dar, totodată, este și o măsură de profilaxie generală în prevenirea criminalității. Expertiza criminologică oferă posibilități reale practicii prevenirii criminalității (diminuarea factorilor criminogeni negativi și amplificarea factorilor criminogeni pozitivi) prin folosirea potențialului criminologiei în procesul de elaborare și adoptare a actelor normative. Introducerea obligatorie a expertizei criminologice a proiectelor actelor normative ține de realizarea practică a tezei, precum că reducerea nivelului criminalității se poate obține nu doar prin intermediul activității organelor de ocrotire a ordinii de drept, organelor puterii executive, dar și cu implicarea nemijlocită a organului legislativ. Sub acest aspect implementarea expertizei criminologice a proiectelor actelor normative reprezintă un pas novatoriu și eficient în sistemul măsurilor sociale de prevenire a criminalității.

4. Concluzii

Generalizând, vom aprecia expertiza criminologică a proiectelor actelor normative ca un element al mecanismului anticrimă și o măsură de asigurare a securității criminologice a persoanei, societății, statului, care se realizează la una dintre etapele procesului de legiferare și care are drept scop neadmiterea adoptării normelor juridice care conțin riscuri criminogene și victimogene. Expertizarea criminologică se atribuie la categoria măsurilor juridico-organizatorice a mecanismului anticrimă, dar, totodată, este și o măsură de profilaxie generală în

prevenirea criminalității și contravenționalității. Expertiza criminologică oferă posibilități reale practicii prevenirii criminalității și contravenționalității prin diminuarea factorilor criminogeni negativi, amplificarea factorilor criminogeni pozitivi și prin folosirea potențialului criminologiei, teoriei dreptului penal și contravențional în procesul de elaborare și adoptare a actelor normative.

Cele expuse ne permite să considerăm oportun, dar și absolut necesar *adoptarea Legii Republicii Moldova cu privire la expertiza criminologică*, fapt ce va eficientiza prevenirea criminalității și contravenționalității prin îmbogățirea arsenalului de măsuri anticrimă.

Referințe

- Decretul Președintelui Republicii Belarus nr. 230 din 06.06.2011 privind măsurile de perfecționare a expertizei criminologice a proiectelor actelor normative, [Online]
- Buga L., *Tehnica legislativă penală (monografie)*, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Chișinău, Tipografie "Pulsul Pieții", 2010
- Bejan O., *Dicționar de criminologie*, Chișinău, 2009
- Bujor V., *Combaterea criminalității – bază științifică*, în Săptămânalul Moldova Suverană din 8 decembrie 199.
- Bujor V., *Cu privire la asigurarea științifică a combaterii criminalității*, în *Legea și viața*, nr. 1 (960)/1955, pp. 34-36.
- Bujor V., *Cuvânt în apărarea criminologiei*, în *Legea și viața*, nr. 3 (950)/1994, pp. 23-25.
- Bujor V., *Unele probleme ale criminologiei în Republica Moldova*, Conferința științifică din 6 iulie 2002 cu genericul *Starea actuală și perspectivele științei criminologice în Republica Moldova*, Chișinău, 2002 (Tipografia firmei „Elena-V. I.”), pp. 9-22.
- Bujor V., Buga L., *Cu privire la expertiza criminologică și anticorupție în unele state CSI*, în *Jurnal Juridic Național: teorie și practică* Nr. 4 (32)/2018, pp. 53-59.
- Bujor V., Buga L., *Expertiza criminologică a proiectului actului normativ*, în *Jurnal Juridic Național: teorie și practică*, nr. 1(35)/2019, pp. 40-44.
- Bujor V., Buga L., *Teoria generală a dreptului*, ed. a II-a, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Chișinău 2016
- Bujor V., Bejan O., *Curs elementar de criminologie*, Chișinău, 2016
- Барановский Н. А., *Криминалогическая экспертиза проектов законов и других нормативных правовых актов: понятие, предмет и методология*, *Юридический журнал* № 1/2009, p. 8 (с. 8-12).
- Криминология: учеб. пособие* / Н. Ф. Кузнецовой [и др.]; под общ. ред. Н. Ф. Кузнецовой. М.: Зерцало, ТЕИС, 1996. 158 с.